

KANSAINVÄLISTEN SUHTEIDEN TUTKIMUKSEN SEURA
THE FINNISH INTERNATIONAL STUDIES ASSOCIATION

KATSE

Jäsenkirje 1/2015

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura perustettiin 1.10.1993. Sen tarkoituksena on edistää kansainvälisten suhteiden sekä ulko- ja maailmanpolitiikan tutkimusta ja harrastusta Suomessa. Seuran toiminta-ajatuksena on monitieteisyys. Seura järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia ja pyrkii harjoittamaan julkaisutoimintaa eri muodoissa.

Seuran johtokunnan valitsee syysvuosikokous. Toimintavuonna 2015 puheenjohtajana toimii Leena Malkki, varapuheenjohtajana Mikael Wigell ja sihteerinä Ohto Rintala. Muut jäsenet ovat Tuomas Forsberg, Minna Jokela, Antti Kaski, Tommi Koivula, Leena Kotilainen, Annina Kärkkäinen, Aini Linjakumpu, Juha Martelius, Ville Sinkkonen, Hanna Smith, Henri Vogt ja Juha Vuori.

Seuran jäsenmaksu toimintavuonna 2015 on 18 euroa; perustutkinto-opiskelijoilta 9 euroa. Yhdistyksiltä ja seuroilta jäsenmaksu on 16 senttiä/jäsen (vähintään 56 euroa). Kannatusjäseniksi voivat liittyä sellaiset yhteisöt, jotka haluavat tukea seuran toimintaa. Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun KATSEen tilille Danske Bank FI74 8000 1570 2405 73. Viestiksi mukaan osoite ja sähköpostiosoite, niin jäsenkirje ja muu posti löytää perille.

Osoite:

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura
c/o Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos
Snellmaninkatu 14 A
00014 Helsingin yliopisto

Puheenjohtaja Leena Malkki
s-posti: leena.malkki@helsinki.fi

Varapuheenjohtaja Mikael Wigell
s-posti: mikael.wigell@fiia.fi

Sihteerinä Ohto Rintala
s-posti: ohto.rintala@helsinki.fi

KATSE Jäsenkirje 1/2015
Ulkoasusuunnittelu: Teresa Haukkala ja Leena Malkki
Toimittaminen: Leena Malkki
Taitto: Leena Malkki
Julkaisija: Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura

Sisällys

Puheenjohtajan tervehdys	4
Kansainväliset suhteet julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa	5
Tutkijan terveisiä toimittajille ja virkamiehille (ja vähän tutkijoillekin) – Leena Malkki	5
Terveisiä toimittajalta tutkijoille – Olli Seuri	7
Terveisiä virkamieheltä tutkijoille – Petri Hakkarainen	8
Tutkijat asiantuntijoina mediassa – Leena Kotilainen	10
Pehmeä valta maailmanpolitiikassa	11
Venäjän pehmeä valta, mitä se voisi olla? – Hanna Smith	11
Normatiivinen sidonta pehmeän vallan välineenä – Salla Garský	14
Yhdysvallat ja Saksan koalition pienet maat: Suomen, Romanian ja Unkarin sodanjälkeinen asema Yhdysvaltain ulkoministeriön suunnittelupöydällä vuosina 1942–1945 – Ohto Rintala	17
Kirjoittajat	21

Puheenjohtajan tervehdys

Leena Malkki

Viimeiset puoli vuotta on ollut KATSE ry:llä vilkasta aikaa. Seura on järjestänyt keskustelutilaisuuksia Turussa, Helsingissä ja Jyväskylässä. Tämän jäsenkirjeen sisältö on pitkälti näiden tilaisuuksien satoa.

Vilkas toiminta jatkuu myös seuraavien kuukausien aikana. Vielä ennen kesää on luvassa kauan kaivattu internet-sivujen uudistus. Samassa yhteydessä KATSE liittyy Politiikasta.fi-sivuston taustavoimiin. Myös jäsenkirje käy läpi kasvojen kohotuksen ja ilmestyy siis seuraavan kerran hieman toisennäköisenä.

Lähiaikoina on luvassa myös tilaisuus koskien uramentorointia. Seuraa siis sähköpostiasi.

Elokuun 2015 lopussa KATSE järjestää yhdessä Eurooppa-tutkimuksen seuran kanssa seminaarin

Helsingin yliopistossa. Myös seuran päätilaisuuden eli seuraavan suuren konferenssin järjestelyt ovat jo käynnissä. Konferenssi järjestetään 15–16.1.2016 Hämeenlinnassa Rantasipi Aulanko -kylpylähotellissa. Tarkempaa tietoa ja pyyntö paperiehdotuksista lähetetään alkusyksystä.

KATSE:n johtokunta seuraa myös käynnissä olevia keskusteluja yhteiskuntatieteiden asemasta eri yliopistoissa sekä pyrkii osaltaan edistämään ulko- ja turvallisuuspoliittisten aiheiden huomiointia rahoitushauissa. Kaikissa näihin liittyvissä asioissa voi olla mielihyvin yhteydessä minuun ja muihin johtokunnan jäseniin.

Kansainväliset suhteet julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa

Tutkijoiden, toimittajien ja virkamiesten kohtaamisia

KATSE:n tämän talven tilaisuuksissa käsiteltiin viime kuukausina erityisen ajankohtaisiksi nousseita ikuisuuskysymyksiä. Syyskokouksen yhteydessä marraskuussa keskustelutilaisuuden aiheena oli, mitä media odottaa tutkijoilta. Helmikuussa KATSE puolestaan järjesti yhdessä ulkoministeriön kanssa tutkijoiden ja virkamiesten vuorovaikutusta koskevan keskustelutilaisuuden Jyväskylän yliopistossa. Oheiset kirjoitukset ovat syntyneet näiden tilaisuuksien innoittamina tai niissä pidettyjen alustusten pohjalta.

Tutkijan terveisiä toimittajille ja virkamiehille (ja vähän tutkijoillekin)

Leena Malkki

Jos katsoo tutkijoiden vuorovaikutusta median ja valtionhallinnon kanssa pelkästään yliopistolaisille määriteltujen tehtävien perusteella, niin asiaan ei pitäisi liittyä ihmeempiä ristiriitoja. Yhteiskunnallinen vuorovaikutus on määriteltävä yhdeksi yliopiston perustehtäväksi. Luentoja, haastatteluja ja asiantuntijatehtäviä kirjataan TUHAT-tietokantaan, ja yliopisto seuraa tutkijoidensa näkyvyyttä mediasa.

Todellisuus on kuitenkin tutkijan näkökulmasta paljon monimutkaisempi. Vaikka yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen kannustetaan, siitä ei kuitenkaan juuri palkita. Tehtävän täytöissä ja apurahoja myönnettäessä vaakakupissa painavat pääosin aivan toiset ansiot. Näiden ansioiden keräämiseen taas jää sitä vähemmän aikaa, mitä enemmän käyttää julkiseen keskusteluun osallistumiseen. Erityisen epäkiitolliselta vaikuttaa erilaisten virkamies-tarpeisiin suunnattujen raporttien tekeminen. Juuri sellaisten raporttien kuin valtioneuvoston rahoilla toivotaan tuotettavan. Aikataulu on erittäin tiukka, eikä tutkija välttämättä koe niiden tekemisen kehittävän omaa ymmärrystä kohteena olevasta ilmiöstä. Lisäksi niiden tekemistä ei pidetä kovin kummoisena meriittinä akateemisessa maailmassa. Joitakin arveluttaa myös se, mitä virkamiesten kanssa "kaveeraaminen" tekee omalle uskottavuudelle akateemisena tutkijana.

Mediaesiintymisten suhteen tilanne on kaksijakoinen. Yhtäältä monet tutkijat tuntuvat ajattelevan, että sopiva määrä medianäkyvyyttä on hyväksi tutkijan uralle. Se lisää tutkijan tunnettuutta sekä alleviivaa hänen asiantuntemuksensa relevanssia. Paljon mediassa olevaa uhkaa kuitenkin päivystävän dosentin leima, erityisesti jos tutkijalla on rohkeutta kurotella enemmän ulos vahvimman asiantuntemuksensa alueelta. Esiintymisistä tuleva palaute voi joskus myös saada pohtimaan omia prioriteettejaan.

"Kolmannen tehtävän" hoitamiseen liittyvät ristiriidat ja ovat ilmeisiä, ja jokaisen tutkijan on syytä pohtia niitä omalta kannaltaan. Toisaalta tutkija voi olla näissä kohtaamisissa myös saamapuolella. Monilla virkamiehillä on mielestäni edelleen opittavaa siinä, miten tutkijoiden asiantuntemuksesta voisi parhaiten hyötyä. Samoin tutkijoillakaan ei välttämättä ole selvää kuvaa, mitä virkamieskohtaamiset voisivat itselleen antaa.

Tutkijoiden ja virkamiesten yhteistyötä ajatellaan usein etupäässä esimerkiksi ministeriöiden rahoittaman tilaustutkimuksen kautta. Mahdollisia yhteistyömuotoja on kuitenkin muitakin. Monet näistä eivät vaadi tutkijalta paljonkaan ajallista panostusta tai mitenkään erityisen policy-orientoitunutta lähestymistapaa. Yksi näistä on yhteistyön tekeminen kansainvälisten seminaarien järjestämi-

sessä. Tilanne on usein se, että ministeriöillä on rahaa ulkomaalaisten asiantuntijavieraiden kutsumiselle, mutta ei kovin hyvää käsitystä siitä, keitä kannattaisi kutsua. Tutkijat taas ovat hyvin kartalla siitä, mitä tutkimuskentällä tapahtuu, mutta akateemisten konferenssien ja seminaarien rahoitusta on tunnetusti usein vaikea järjestää. Sopiva hetki ottaa yhteyttä tutkijoihin voisikin olla juuri silloin, kun pohdinnassa on, keitä kansainvälisiä tutkijoita voisi kutsua seminaariin puhujiksi. Jos ei tule suoraan mieleen tutkijaa, jota voisi konsultoida, niin soitto sopivan alan professorille voi johtaa nopeasti oikeille jäljille.

Toiseksi virkamiesten kanssa verkostoituminen voi auttaa tutkijaa pysymään kartalla siitä, mitä parhaillaan on tapahtumassa. Tämä on erityisen hyödyllistä sellaisille tutkijoille, joiden mielenkiinnon kohteet liittyvät politiikan tekemiseen nyt ja lähihistoriassa. Asiakirjojen ja julkisten keskustelun seuraamisen kautta asioista hahmottuu aina väistämättä vain toinen puoli. Virkamiehille puolestaan verkostoituminen voi avata uusia tutkimuksesta nousevia näkökohtia ajankohtaisiin kysymyksiin.

Virkamiespuolelta kuulee aina välillä, että tutkijoita on vaikea löytää. On varmasti totta, että yliopistot ja tutkijat voisivat aktiivisemmin päivittää tietoja internet-sivuille. Toisaalta samaa voi sanoa myös virkamiehistä. Tutkijalle ei ole aina mitenkään yksinkertaista selvittää, missä hänen tutkimiaan aiheita Suomessa käsitellään. Eri ministeriöiden internet-sivut ovat vielä niukemmat jaettavan tiedon suhteen kuin yliopistojen. Esimerkiksi terrorismin torjuntaa kyllä esitellään sisäministeriön internet-sivuilla, mutta yhteystiedot avainhenkilöille puuttuvat. Oikeat kontaktit löytää toki, kun asiaa selvittää aikansa. Silti voi sanoa, että tutkijat ovat kuitenkin

lopulta paljon ministeriöiden ulospäin anonyymejä virkamiehiä helpommin löydettävissä.

Mediahaastattelujen suhteen jokainen ajankohtaisia aiheita tarkasteleva tutkija varmasti pohtii jossain vaiheessa, kuinka paljon haluaa laittaa niihin aikaa ja miten omat asiantuntemuksensa rajat asettaa. Suomen kokoisessa maassa ei ole sitä parasta asiantuntijaa joka kysymykseen, joten kommentointia pyydetään usein aiheista, joita ei ole suoraan tutkinut. Vaikeasti kohdattavaa on myös Olli Seurin kirjoituksessaan mainitsema median tulevaisuusorientoituneisuus, koska tutkimus on valtaosaltaan kuitenkin menneisyysorientoitunutta.

Omat kokemukseni mediahaastatteluista ovat pääosin positiivisia. Kun tutkija tulee median löytämäksi ja on antanut useita haastatteluja, yhteistyö muodostuu yhä mielekkäämmäksi. Tutkijaa kuitenkin motivoisi se, että toimittaja miettisi sellaisia kysymyksiä, joita ei ole jo esitelty. On nimittäin yleistä, että yhdelle medialle annetun haastattelun jälkeen toiset toimittajat soittavat ja kysyvät melkein samat kysymykset uudelleen. Tutkijalla voisi olla keskustelulle enemmänkin annettavaa.

Hyvä väylä tutkijoiden ja uusien näkökulmien löytämiseen on seurata esimerkiksi Poliitikasta-sivustoa (www.politiikasta.fi). Se tarjoaa tutkijoille hyvän mahdollisuuden tiivistää mediahaastattelujen myötä kiteytyneet kommentit ajankohtaisiin asioihin omin sanoin tekstiksi, jonka saa nopeasti julkaistua.

Virkamiehiltä puolestaan toivoisi suvaitsevaa suhtautumista tutkijoiden esiintymiseen mediassa. Yhteiskunnallisen keskustelun ja demokratian kannalta on varmasti eduksi, että erilaisille perustelluille näkökannoille on tilaa.

Terveisiä toimittajalta tutkijoille

Olli Seuri

Toimittajan ja tutkijan suhde on työsuhde. Yksimöniä joukossa. Usein toimittajan ja tutkijan yhteisenä tavoitteena on hyvä juttu, sellainen joka auttaa kuulijoita/katsojia/lukijoita ymmärtämään maailmaa paremmin.

Erityisesti haluan nostaa esiin seuraavat kolme pointtia:

1) *Julkisuus muuttuu.* Julkisuus on muuttunut ja jatkaa muuttumistaan. Se tarkoittaa tasa-arvoistumista ja mielipidehierarkioiden murtumista. Kehitys on yhtäältä positiivinen, sillä uudet mediat ja keskustelutilat tukevat kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Toisaalta kehityksellä on riskinsä, jos jokaisesta mielipiteestä tulee yhtä arvokas.

Tutkijat voivat toimittajien ohella vaikuttaa julkisuuden "mielipiteellistymiseen" ja julkisen keskustelun tasoon. Asiantuntijatiedolla on edelleen arvonsa, minkä viime aikojen julkinen keskustelu aiheesta osoittaa.

2) *Mitä toimittajat tutkijoilta odottavat?* Radion ja television uutis- ja ajankohtaisohjelmien aiheet valitaan perinteisin uutiskriteerein aiheiden kiinnostavuuden, merkittävyyden ja koskettavuuden mukaan. Juttujen taustaksi ja ohjelmien vieraksi tarvitaan päivittäin useita asiantuntijoita. Yleensä ohjelmat tehdään aiheet edellä, jolloin juttu tehdään niillä eväillä mitkä saadaan kasaan. Siis vaikka "paras" asiantuntija ei olisi tavoitettavissa.

Toimituksissa pohditaan etukäteen, kuka tai ketkä olisivat parhaita vieraita puhumaan kyseessä olevasta aiheesta valitusta näkökulmasta eli kenellä saattaisi olla juuri siinä tilanteessa jotain annettavaa. Kun tutkijan puhelin soi, prosessi jutun rakentamiseksi on jo hyvässä vauhdissa.

Perinteisesti tutkijoilta odotetaan valistuneita arvioita tai näkemyksiä, relevantin kontekstin tarjoamista ja tutkimustietoon perustuvia analyyseja. Tämä ei usein kuitenkaan riitä. Journalismi on yhä tulevaisuusorientoituneempaa, joten tutkijoiden oletetaan ennustavan, mitä seuraavaksi saattaisi tapahtua. Spekulaatio on olennainen osa asiantun-

tijahaastattelua. Tutkijalla on aiheesta enemmän tietoa kuin toimittajalla tai yleisöllä, joten tutkijan odotetaan käyttävän tuota tietoa mahdollisuuksien rajojen piirtämiseen.

3) *Miten tutkija voi tehdä haastattelusta paremman?* Vain harva suomalainen voi osallistua julkiseen keskusteluun omin ehdoin. Näin ollen myös tutkijat joutuvat sopeutumaan mediaympäristöön. Jos ajatellaan, että journalismi on yksi yhteiskunnallisen tiedon muoto, pitää ymmärtää, että sen säännöt ovat erilaiset kuin tutkimuksessa.

Tutkija voi omalla toiminnallaan tehdä haastattelusta ja jutusta paremman. Tutkijan kannattaa aina alkuun selvittää näkökulma, jutun pituus ja foorumi. Se auttaa tietämään, miten ja kenelle puhuu. Ja kannattaako haastattelupyynnön ylipääntään vastata kyllä. Tässä vaiheessa tutkija voi myös vaikuttaa eniten toimittajan valitsemaan näkökulmaan.

Ellei päällä ole poikkeuksellinen uutistilanne, tutkija saa halutessaan aikaa valmistautua haastatteluun. Esimerkiksi Ykkösaamussa haastattelut sovitaan usein jopa 20 tuntia ennen suoraa lähetystä. Se mahdollistaa muutaman ennakkoon mietityn näkökulman pohtimisen. Laajoja muistiinpanoja ei kannata käyttää, mutta esimerkiksi yksi tai kaksi "satasta" tai joku hyvin aseteltu metafora kannattaa olla mielessä. Ykkösaamussa haastattelut tai keskustelut ovat 10-15 minuuttia, joten tilaa ennakkoon pohdituille näkökulmille on, vaikka journalistinen kärki olisi toinen kuin tutkijan.

Jos vastaa haastatteluun kyllä, kannattaa heittäytyä mukaan. Aktiivinen ja läsnäoleva vieras on aina lähetyksen kannalta hyvä asia. Osallistuminen tarkoittaa usein myös oman ydinosaamisalueen ylittämistä, rohkeutta hyödyntää myös kollegoiden tuottamaa tietoa ja kykyä puhua ymmärrettävin käsittein. Julkinen keskustelu ei perustu ainoastaan tiedolle, vaan luo tietoa (ainakin journalismin teorioiden mukaan). Toimittajana haluan uskoa, että suorassa lähetyksessä voi syntyä sellaisia ajatuksia,

joita ei olisi syntynyt ilman sitä lähetyksen luomaa tilaa.

Tänä päivänä tutkijat voivat itse halutessaan olla aktiivisia ja vaikuttaa uutisagendaan tai julkisuuden puhetapoihin monin eri tavoin. Blogikirjoitukset,

Twitter-viestit ja haastattelut ovat myös tutkijan työkaluja. Suorat kontaktit toimittajiin ovat myös sallittuja, jopa toivottuja. Jos on sanottavaa, ei tutkijan tarvitse vain odottaa, että puhelin soi.

Terveisiä virkamieheltä tutkijoille

Petri Hakkarainen

Tutkimuksen ja politiikan kohtaaminen on yhdenlainen ikuisuusaihe. Uutta ajankohtaisuutta teema on saanut syksyllä 2013 toden teolla käynnistyneen valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen kokonaisuudistuksen myötä. Valtionhallinnon kasvava halu saada päätöksentekoaan perustamaan tutkittuun tietoon pitäisi periaatteessa olla tiedeyhteisölle hyvä uutinen. Samaan aikaan huoli tutkimuksen integriteetistä on tietysti ymmärrettävä: *evidence-based policy* on varmasti tavoittelemisen arvoinen asia, *policy-based evidence* sen sijaan ei.

Haluan näillä terveisillä osaltani yrittää lieventää tätä huolta. Valtioneuvoston kanslian ja eri ministeriöiden välillä tiiviisti käytävää keskustelua sisältä seuraavana voin vakuuttaa, ettei tätä työtä tekevien intressissä suinkaan ole tutkimuksen vapauden rajoittaminen. Pyrkimykset ovat kunnialliset, tavoitteena on saattaa parasta mahdollista tutkimustietoa aiempaa tehokkaammin myös päätöksentekijöiden käyttöön. En ole vielä kohdannut tutkimusasioista vastaavaa virkamieskollegaa, joka suhtautuisi tieteen vapauteen periaatteellisenä arvona välinpitämättömästi. Ja vaikka sellainen jostain löytyisikin, olisi tämä varmasti samalla kannalla jo puhtaasti itsekäistä syistä: tieteen vapaus kun on paras takuu tulosten laadusta.

Tutkimuksen ja päätöksenteon välille on uudistuksen myötä luotu kaksi uutta kanavaa. Lyhyemmän aikavälin selvitys- ja tutkimustoimintaan on jo ehditty myöntää ensimmäiset hankerahoitukset. Tuorein hakukierros on parhaillaan käynnissä, haku-aikaa on vielä jäljellä 8.5.2015 asti. Pidemmän aikavälin strategista tutkimusta puolestaan ohjaa Suomen akatemian yhteyteen perustettu strate-

gisen tutkimuksen neuvosto. Strategisen tutkimuksen ensimmäinen rahoitushaku on niin ikään auki parhaillaan, ja vuoden 2016 teemoja valmistellaan jo kovaa vauhtia.

Monilla muilla hallinnonaloilla tämä uudistus kiistatta teki myös kipeää, kun rahoitusta sektoritutkimuslaitoksilta leikattiin. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla uudistuksessa on kuitenkin oikeastaan pelkkää voitettavaa. Rahaa ei viety eurookaan, mutta uutta rahoitusta kansainvälisten suhteiden tutkimukselle on tarjolla. Teemme ulkoministeriön (UM) suunnittelu- ja tutkimusyksikössä hartiavoimin töitä, jotta myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkijoille olisi tarjolla reittejä tämänkaltaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Nyt avoinna olevassa selvitys- ja tutkimustoimintahaussa nämä painopisteet jo näkyvät – toivomme siihen mahdollisimman monilukuisia ja laadukkaita hakemuksia. Toivon mukaan työn jälki näkyy myös ensi vuoden strategisen tutkimuksen teemoissa niiden ratkettua.

Pelkästä rahasta ei tutkimuksen ja politiikan kohtaamisessa tietenkään ole kysymys. UM:ssä pidämme yksikköni kollegojen kanssa omaa rooliamme nimenomaan saranana tutkimuksen ja politiikanteon välissä. Haluamme toimia tulkkeina näiden kahden maailman välillä. Keinoja siihen on monia, ja yksi arvokkaimmista on suora vuorovaikutus. Suunnittelu- ja tutkimusyksikön väen kanssa olemme viime kuukausina vierailleet kansainvälistä politiikkaa opettavissa ja tutkivissa suomalaisyliopistoissa. Roadshow-teemanamme oli "ulkopolitiikkakin on kansainvälistä politiikkaa". Vastaanotto vaihteli epäluulosta uteliaisuuteen. Mitähän nuo meistä oikein haluavat?

Emme mitään sen kummempaa kuin käydä avointa keskustelua ulkopoliitikan sisällöistä ja politiikan ja tutkimuksen suhteesta. Leimatkoon naiiviksi idealistiksi ken tahtoo, mutta itse ajattelen, että paljon nykyistä tiiviimpi kanssakäyminen auttaisi molempia osapuolia työssään. Tutkimusta, sen tuloksia ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia ymmärtävä diplomaatti ja ulkopoliitikko ovat taatusti työssään parempia kuin tieteelle selkänsä kääntävät kollegansa. Poliitikanteon reunaehtoja, sisäisiä kiemuroita ja niihin julkisesta keskustelusta näkymättömissä vaikuttavia tekijöitä ymmärtävä tutkija tekee taatusti parempaa tutkimusta kuin koe-eläimistään kategorista etäisyyttä ylläpitävä virkaveljensä tai -siskonsa.

Muutaman yliopistokaupungin roadshowlla ei tätä suhdetta vielä mihinkään muuteta. Yhteydenpidon on oltava paljon tiiviimpää. Jyväskylässä ilmielävää diplomaattia ihmetellyt tutkijakollega kertoi, että UM:stä oli edellisen kerran vierailtu yliopistolla kymmenkunta vuotta sitten. Vuosikymmen on kanssakäymisen frekvenssiin väärä mittayksikkö.

Laiskanläksyjä on varmasti tekemättä meillä virkamiehilläkin. Meidän on luotava uusia keinoja pitää entistä paremmin yhteyttä tutkijayhteisöömme. Moni vanhakin keino on yhä käyttökelpoinen: puhelinsoitto, lounastapaaminen, yhteinen aivoriipi, joskus ehkä se ministeriön rahoittama tutkimushankekin. Mutta sama pätee myös toiseen suuntaan. Ulkoministeriön virkamiehiin saisi surutta olla yhteydessä tutkijoiden taholta paljon nykyistä useammin. Kaikkihan me yritämme ymmärtää meitä ympäröivää maailmaa paremmin. Viime kädessä voin tietysti vastata vain omista reaktioistani, mutta uskallan väittää myös kollegojeni puolesta, että yhteyttä ottamalla on paljon enemmän voitettavaa kuin hävittävää.

Lisätietoja uusista rahoituskanavista:

<http://vnk.fi/valtioneuvoston-selvitys-ja-tutkimustoiminta>

<http://www.aka.fi/stn>

Tutkijat asiantuntijoina mediassa

Leena Kotilainen

Median ja tutkijoiden käsitykset osaavasta asiantuntijasta eivät aina kohtaa, sanoo erikoistutkija Ville Pitkänen Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskuksesta. Asiantuntijoiksi halutaan erityisesti sanavalmiita miehiä.

Ville Pitkäsen ja erikoistutkija Mari K. Niemen luotsaamassa Asiantuntijuus mediassa -tutkimushankkeessa tarkastellaan tutkijoiden ja median suhteita. Tutkimusaineisto koostuu Helsingin, Tampereen ja Turun yliopistojen yhteiskuntatieteilijöille suunnatusta kyselytutkimuksesta, laajasta media-aineistosta sekä avaintoimittajien haastatteluista. Ville Pitkänen istuutui alas erittelemään nyt jo loppumetreillä olevan tutkimushankkeen tuloksia.

– Valtaosa tutkijoista suhtautuu yhteistyöhön median kanssa myönteisesti. Jakolinjoja löytyy lähinnä mediatyyppien väliltä: sanomalehtihaastatteluihin suhtaudutaan hyvin positiivisesti, kun taas suorat televisio- ja radiolähetykset arveluttavat. Lehtihaastattelut koetaan turvallisiksi, sillä tutkijoilla säilyy ainakin jonkinasteinen kontrolli lopputuotokseen ja oikaisuja on mahdollista tehdä, toteaa Pitkänen.

– Suora lähetys on aina riski sekä tutkijalle että toimittajalle. Asiantuntijoiden etsimiseen ei ole kiireisessä toimitustyössä loputtomasti aikaa ja onkin melko luonnollista, että yhteyttä otetaan jo hyviksi esiintyjiksi todettuihin tutkijoihin.

Mediassa toivotaan tutkijoilta uskallusta ottaa kantaa ajankohtaisiin uutisiin, vaikka nämä eivät olisikaan tutkijan syvintä osaamisaluetta. Useimmat tutkijat taas kommentoivat mielellään ainoastaan erityisosaamisalueensa alueella olevia kysymyksiä.

– Median edustajat toivovat supliikkeja ja selkeästi esiintyviä asiantuntijoita, jotka uskaltavat käyttää kertynyttä tietopääomaansa päivänpoliittisten asioiden kommentointiin. Asiantuntijan tulee osata tiivistää ja yksinkertaistaa monimutkaisia

asioita. Lisäksi on hyvä, jos kykenee muotoilemaan raflaavia lauseita, jotka jo sellaisenaan kelpaavat otsikoiksi. Nämä edellytykset täyttäviä tutkijoita pyydetään yhä uudelleen asiantuntijoiksi medioihin, Pitkänen kertoo.

Yliopiston palkkausjärjestelmä ei tällä hetkellä kannusta asiantuntijana toimimiseen, vaikka yhteiskunnallinen vaikuttaminen nostetaan esille jo yliopistolaissa. Kun järjestelmä kannustaa lähinnä julkaisujen tehtailuun, muut tehtävät, kuten asiantuntijana toimiminen tai opetus voivat tuntua pakko-pullalta uraorientoituneelle tutkijalle. Ville Pitkänen kuitenkin huomauttaa, että asiantuntijuuden kautta voi luoda ja laajentaa omaa profiiliaan. Tämä voi esimerkiksi tuoda akateemisen maailman ulkopuolisia työmahdollisuuksia.

– Asiantuntijana toimiminen täytyy kuitenkin olla vapaaehtoista. On aika karu ajatus, jos tutkijan ansioita alettaisiin mitata hänen esillä olemisensa perusteella. Monenlaisille toimijoille täytyy olla yliopistoyhteisöissä tilaa, Pitkänen huomauttaa.

Tutkimustuloksista yllättävimpiä oli asiantuntijoiden vahva sukupuolittuneisuus. Laaja Helsingin Sanomien, Ylen ja STT:n uutisaineistojen analyysi paljasti, että 72 % medioiden käyttämistä asiantuntijoista on miehiä. Tämä yllätti myös toimittajat.

– Uskallan väittää, että tutkimuksemme on jo vaikuttanut toimitusten asiantuntijavalintoihin. Ainakin Helsingin Sanomat ja Savon sanomat ovat jo ilmoittaneet, että ne tulevat kiinnittämään tähän erityistä huomiota. Eri asia toki on, kuinka kauan vaikutus kestää. Pitkän aikavälin seurantatutkimus olisi mielenkiintoinen, Ville Pitkänen pohtii.

Pehmeä valta maailmanpolitiikassa

Lokakuussa 2014 KATSE lähti tien päälle käymään Turussa. Keskustelutilaisuuden aiheena oli pehmeä valta. Alla olevat kirjoitukset perustuvat tilaisuudessa pidettyihin esitelmiin.

Venäjän pehmeä valta, mitä se voisi olla?

Hanna Smith

Ennen Ukrainan konfliktin alkua käsite pehmeästä vallasta (*soft power*) oli nouseva trendi kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Vaikka tällä hetkellä puhutaan enemmän perinteisestä kovasta vallasta, pehmeä valta on edelleen merkittävä tekijä kansainvälisissä suhteissa.

Joseph Nye kirjoitti vallan muuttuvasta luonteesta vuonna 1990. Kyseessä oli monellakin tapaa kiehtova aika kansainvälisen politiikan historiassa. Gorbatshovin valtakausi Neuvostoliiton johdossa johti kaksinapaisen maailman hiljaiseen rapautumiseen.

Sodan uhkakuvan rinnalle nousi ajatus suvaitsevammasta maailmasta, jossa uhkakuvat (ympäristöuhat, köyhyys, epidemiat jne.) olivat yhteisiä. Neuvostoliiton romahtaessa ajatus kovasta vallasta alkoi painua taka-alalle, ja monet kokivat pehmeän vallan olevan tehokas vaikuttamisen kanava uudessa maailmanpoliittisessa tilanteessa.

Perinteisesti valta, kyky saada muut tekemään kuten itse haluaa ja saavuttaa omia poliittisia, taloudellisia tai sotilaallisia tavoitteita, liitetään fyysisiin voimavaroihin kuten alueeseen, väkilukuun, talouden kokoon, luonnonvaroihin, sotilaalliseen voimaan ja vakaaseen poliittiseen järjestelmään. Perinteinen valta ja sen käyttämisessä onnistuminen koetaan varsin helpoksi todentaa. Päämäärät saavutetaan yleensä pakottamalla toinen osapuoli toisen tahtoon. Se, jolla on enemmän valtaa, voi sa-

nella ehdot. Neuvotteluissa käytetään usein myös uhkailua.

Venäjällä perinteistä kovaa valtaa käytetään edelleen paljon niin sisä-, ulko- kuin turvallisuuspolitiikassakin. Presidentti Jeltsin käytti sotilaallista valtaa jo heti syksyllä 1993 selvittääkseen sisäpoliittiset erimielisyydet. Ensimmäisen Tshetshenian sota jatkoi perinteisen sotilaallisen voimankäytön perinnettä. Venäjän sotilaallinen voima on aina muodostanut sen vallan ja suurvalta-aseman perustan. Tämä on näkynyt ei vain Tshetsheniassa, vaan myös Kosovon konfliktin aikana, terrorismin vastaisessa sodassa ja Venäjä-Georgia-suhteessa, joka kärjistyi sotatoimiin vuonna 2008. Viimeisin esimerkki ovat sotatoimet Ukrainassa. Sotilaallisen voimankäytön lisäksi on puhuttu myös Venäjän tavasta käyttää energiaa, erityisesti öljyä ja kaasua, mutta myös ydinvoimaa, yhtenä vaikuttamisen välineenä.

Vaikeammin on hahmotettavissa valta, joka perustuu ajatuksiin (esim. valtiojärjestelmä kuten demokratia ja tiedonhallinta), puoleensavetävyteen (esim. populaarikulttuuri) tai toimintamalleihin (esim. koulutuksen rakenne, teknologian käyttö sekä kehittäminen).

Gorbatshovin kausi ja pehmeä valta

Neuvostoliitossa pehmeän vallan merkitykseen herättiin jo Gorbatshovin kaudella. Gorbatshovin

uusi ulkopoliittinen ajattelu (*New thinking*) kumpusi ajatuksesta, ettei perinteinen valta ja armeijan ylivoima enää riittäneet modernisoituvassa maailmassa suurvalta-aseman säilyttämiseen. Perinteisen vallan rinnalle tarvittiin myös muuta. Taustalla oli toki myös vaikea sisäpoliittinen tilanne, jonka johdosta kuvaa Neuvostoliitosta oli tarvetta kiillottaa sekä saada huomiota pois todellisista Neuvostoliiton heikkouksista.

Brezhnevin, Andropovin ja Tshernenkon ulkopoliitiikka oli nostanut maailmassa aseellisen konfliktin mahdollisuutta. Yhdysvallat oli reagoinut vahvasti Neuvostoliiton Afganistanin-seikkailuun. Asevarustelu oli huipussaan. Neuvostoliiton johdossa ymmärrettiin, että sotilaallisen ylivoiman saavuttaminen olisi lähes mahdotonta. Gorbatshovin ”uusi ulkopoliitiikka” vaikutti hyvinkin modernilta muihin suurvaltoihin verrattuna. Gorbatshov alkoi puhua universaalien ihmisarvojen puolesta sekä keskinäisriippuvuudesta. Hän korosti kansainvälisten organisaatioiden merkitystä rauhan ja yhteisymmärryksen rakentamisessa. Ideologinen taistelu johtaisi vain ihmiskunnan tuhoon ja sen olisi Gorbatshovin mukaan loputtava.

Gorbatshovin uuden ulkopoliittisen puheen tarkoitus oli määritellä uusi kuva maailmasta, maailmanpolitiikasta ja Neuvostoliiton paikka siinä. Ajatukset olivat vahvasti ristiriidassa vallinneen todellisuuden kanssa. Gorbatshovilainen uusi ulkopoliitiikka oli vastapainoa kovalle turvallisuudelle ja yritykseen määritellä turvallisuus uudella tavalla.

Gorbatshovin tyyli ja puheet saivat vastakaikua maailmalla. Ajatus toisenlaisesta Neuvostoliitosta levisi myös Neuvostoliiton rajojen ulkopuolelle. Uudentyylinen argumentaatio maailmanpolitiikassa ja yhteisen turvallisuuden korostaminen toimivat vastapainona aseidenvarustelulle ja Reaganin tähtien sota -ohjelmalle. Gorbatshovista tuli suosittu Neuvostoliiton rajojen ulkopuolella kuin omassa maassaan.

Olympialaisia, tv-kanavia ja konservatiivisia arvoja

Neuvostoliiton hajottua 1990-luvun Venäjän ulkopoliitiikka ei tehnyt selvää eroa pehmeän ja kovan vallan välille. Oletusarvo oli, että Venäjän asema entisen Neuvostoliiton alueella on kuitenkin vahva. Kielen, yhteisen historian, koulutuksen ja kulttuuri-

pohjan ajateltiin yhdistävän kaikkia viittätoista entistä Neuvostoliiton aluetta. Venäjä isoimpana ja vahvimpana olisi alueellinen suurvalta, mutta myös maailmanpolitiikassa Neuvostoliiton suurvalta-aseman perijä.

2000-luvulle tultaessa 1990-luvun oletusarvot osoittautuivat kuitenkin jossain määrin vääriksi. Oli totta, että Venäjän puoleensavetävyys oli korkea useassa entisen Neuvostoliiton alueen valtiossa, mutta samalla jokainen uusi itsenäinen valtio loi itselleen omaa identiteettiään, usein juuri eroja Venäjään korostaen. Venäjän johdossa huomattiin, että pehmeän vallan voi menettää, jos sen eteen ei tehdä töitä. Tämä huomio ei koskenut vain entisen Neuvostoliiton alueen valtioita vaan myös länttä. Lännessä suhtauduttiin Venäjään edelleen varauksella, eikä lännen Venäjälle antama paikka maailmanpolitiikassa miellyttänyt Venäjän poliittista johtoa.

Venäjän vuoden 2013 ulkopoliittinen konsepti tuo pehmeän vallan käsitteen esille aikaisempaa suuremmin. Pehmeä valta nostetaan kansainvälisen politiikan välineeksi perinteisen diplomatian rinnalle. Samalla kun todetaan pehmeän vallan olevan yksi väline Venäjän kansainvälisen korkean statuksen sekä positiivisen Venäjä-kuvan ylläpitäjänä ja luojana, katsotaan, että pehmeää valtaa voidaan käyttää myös omien poliittisten tavoitteiden saavuttamiseen toisessa maassa. Venäjän ulkopoliittisen konseptin mukaan pehmeää valtaa voidaan käyttää, kun pyritään puuttumaan jonkun maan sisäisiin asioihin, heiluttaa kyseisen maan poliittista tasapainoa tai vaikuttaa kansalaismielipiteisiin.

Venäjän pehmeän vallan rakentaminen on muuttunut järjestelmällisemmäksi 2000-luvun aikana. Siinä on ollut rintarinnan niin Venäjän statuksen nostaminen kuin muihin vaikuttaminen. Erilaiset integraatioprosessit entisen Neuvostoliiton alueella liittyvät Venäjän ajatukseen pehmeästä vallasta. Pehmeän vallankäytön avain on se, miten sitä käytetään ja kuinka puoleensavetävä kokonaisuus on. Venäjällä voisi olla paljon pehmeän vallan välineitä, mutta se, miten Venäjä on päätenyt käyttämään taloutta, urheilua, kulttuuria ja kieltä, on mielletty, erityisesti entisen Neuvostoliiton alueella, perinteisen vallan käytöksi. Venäjän hyvin perinteisellä vallankäytöllä on ollut käänteinen vaikutus. Se on

vähentänyt ystäviä ja oikeita liittolaisia sekä murentanut luottamusta. Samalla se on vähentänyt Venäjän suurvaltastatuksen uskottavuutta.

Talouden osalta entisen Neuvostoliiton alueen valtioiden kanssa tehtävä yhteistyö perustuu siihen, että Venäjän talous pyrkii tarjoamaan edelleen parhaat houkuttimet yhteistyöhön. Samalla kilpailu on koventunut, kun idässä Kiina ja lännessä EU sekä Yhdysvallat tarjoavat yhteistyötä maille, jotka Venäjä määrittelee etupiiriinsä kuuluvaksi. Venäjän taloudellinen malli ei ole osoittautunut kilpailukykyiseksi. Jo ennen Ukrainan sotaa oli nähtävissä ongelmia. Venäjän talouden riippuvuus luonnonvararikkauksista tekee sen hyvin haavoittuvaksi. Kun Venäjä on myös useaan otteeseen käyttänyt energiapolitiikkaa poliittisena lyömäaseena, on se vaikuttanut negatiivisesti kuvaan Venäjän taloudesta ja Venäjästä puoleensavetävänä taloutena. Talous ja luonnonvarat voidaan laskea joko pehmeäksi vallaksi tai kovaksi vallaksi, riippuen käytöstä. Venäjän kohdalla talous- ja energiapolitiikka ovat usein kovan vallan luokassa.

Talouden ja integraatioprosessien lisäksi Venäjä on panostanut viimeisen kymmenen vuoden aikana monella muullakin tavalla pehmeän vallan luomiseen. Hyviä esimerkkejä tästä ovat urheilu- ja kulttuuriprojektit kuten KHL:n luominen, panostus Sotshin olympialaisiin, Venäjän osallistuminen Euroviisuihin, Venäjä-instituuttien avaaminen maailmalla sekä viestintäprojektit kuten englanninkielinen *Russia Today* televisiokanavan perustaminen ja venäjänkielinen Mir-TV. Nämä kaikki projektit ovat maksaneet paljon. Urheiluprojekteja on varjostanut kuitenkin pahasti erilaiset korruptioepäilyt. Sen sijaan viestintäprojektit, jotka välittävät joko vaihtoehtoista maailmankuvaa lännen mediassa esitetyle tai omaa positiivista Venäjä-kuvaa ovat olleet onnistuneempia.

Kulttuurin, viestinnän, viihteen ja urheilun lisäksi Venäjällä on panostettu myös koulutuksen tason parantamiseen. Venäläisen koulutuksen tasoa pyritään nostaamaan kahdella tavalla – houkuttelemalla ulkomaalaisia opiskelijoita Venäjälle opiskelemaan sekä tarjoamalla useissa entisen Neuvostoliit-

ton alueen valtioissa Venäjän valtion rahoittamana venäjänkielistä opetusta. Koulutuksen lisäksi Venäjällä on ollut yritystä profiloitua korkean teknologian innovaatiokeskuksena. Skolkovo-projekti on esimerkki tästä. Koulutuksen ja teknologian osaluilla Venäjän maine ei yrityksistä huolimatta ole edelleenkään hyvä.

Vahvimpana Venäjän pehmeän vallan projektina toimii kuitenkin konservatiivisten arvojen puolesta puhuminen ja ortodoksisen kirkon oppien yhteiskunnallinen toteuttaminen. Venäjän valtionjohto on viimeisen parin vuoden aikana ottanut vahvasti kantaa konservatiivisten arvojen puolesta. Niin entisen Neuvostoliiton alueella kuin lännessä ja laajemmin maailmassa juuri konservatiivisten arvojen puolustajalle on tilausta. Tästä Venäjä on löytänyt itselleen uuden pehmeän vallan välineen. Varjopuolena on kuitenkin uudenlainen vastakkainasettelu lännen kanssa.

Venäjä mahdollisuutena

Vaikka Venäjän talouden malli ei ole aina kilpailukykyinen tai tehokas, Venäjän talouden tarjoamat tulevaisuuden näkymät ovat osoittautuneet tehokkaaksi pehmeän vallan välineeksi. Venäjä houkuttelee taloudellisena mahdollisuutena. Venäjällä on valtavat luonnonvarat, joita on vielä paljon hyödyntämättä. Arktinen alue tulee jatkossa tarjoamaan vielä lisää uusia mahdollisuuksia. Venäjän on edelleen kasvava markkina-alue ja kehittyvä talous. Venäjä ei ole helppo yhteistyökumppani tai toimintaympäristö, mutta silti sen tarjoamat mahdollisuudet ovat osoittautuneet puoleensavetäviksi.

Ehkä juuri Venäjän tarjoamat taloudelliset mahdollisuudet on sen vahvin pehmeän vallan väline. Tällaisen pehmeän vallan rakentamisyrittäykset eivät ole olleet ylhäältä ohjattuja vaan päinvastoin toisinaan ylhäältä torpattuja. Kuitenkin ajatus "Venäjästä mahdollisuutena" ja toiveet sen avaamista näkymistä pitävät kenties kaikista tehokkaimmin yllä kiinnostusta Venäjää kohtaan niin Suomessa, lähialueilla kuin maailmanpolitiikassakin.

Normatiivinen sidonta pehmeän vallan välineenä

Salla Garský

Joseph Nyen lanseeraama pehmeän vallan käsite on ollut yli vuosikymmenen keskeinen osa valtakeskustelua. Pehmeä valta on vetovoimaa, joka ilmenee vallan käyttäjän kykyä muokata muiden toimijoiden preferenssejä ja saada heidät haluamaan vallan käyttäjän toivomia seurauksia ilman kannustimia tai uhkauksia. Pehmeän vallan resursseja ovat muun muassa kulttuuri, (useimmiten länsimaiset) arvot, toimintatavat ja instituutiot, joita ilmentävät hyvin esimerkiksi ihmisoikeudet, niiden kunnioittaminen ja yhteistyö niiden suojelemiseksi institutionaalisissa puitteissa. Pehmeän vallan tutkimus keskittyi aluksi ennen kaikkea länsimaihin, etenkin Yhdysvaltoihin ja sen väitettyn asemaan globaalina pehmeänä valtana, mutta laajentui nopeasti kattamaan myös ei-länsimaisia toimijoita, kuten Kiinan ja Intian.

Tässä kirjoituksessa sovellan yhtä väitöskirjani empiirisistä pääargumenteista pehmeän vallan tutkimukseen. Väitän, että Yhdysvaltojen kyky vaikuttaa ihmisoikeusinstituutioihin ja etenkin kansainväliseen rikosoikeuteen on rapistunut huomattavasti 1990-luvun lopusta lähtien. Rapistuminen alkoi jo ennen kuin George W. Bushin hallituksen politiikka alkoi murentaa sen uskottavuutta pehmeänä valtana. Tämä on kiinnostava kehitys, sillä voitaisiin odottaa, että toimija, jolla oletetusti on runsaasti pehmeää valtaa, pystyisi vaikuttamaan ihmisoikeusinstituutioiden syntyyn ja muokkaamaan muiden toimijoiden preferenssejä niihin nähden. Tämä kirjoitus referoi lyhyesti, miten valtiot päätyivät perustamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) ja miten Yhdysvallat ja EU:n yrittivät vaikuttaa sen toimintaan.

Yhdysvallat ja Kansainvälisen rikostuomioistuimen institutionalisoituminen

Lainkäyttö rikosasioissa kansainvälisellä tasolla on monimutkainen kysymys ei vain juridisesti vaan myös poliittisesti, sillä se koskettaa monia kansainvälisten suhteiden keskeisiä periaatteita, kuten valtioiden suvereniteettia ja alueellista

koskemattomuutta. Ei olekaan yllättävää, että ICC on ollut sen perustamisneuvotteluista lähtien suurvaltojen kiistojen ristiaallokossa. ICC:ta edeltäneet sotarikosoikeudenkäynnit Nürnbergissä ja Tokiossa sekä Jugoslavian ja Ruandan tuomioistuintimet olivat ennen kaikkea Yhdysvaltain projekteja, mutta ICC:n kohdalla asia on toisin. Vuonna 1989 Karibianmeren saaritasavalta Trinidad ja Tobago ehdotti ICC:n perustamista, ja viralliset neuvottelut sen toteuttamiseksi aloitettiin vuonna 1995. Sopimusneuvottelujen aikana pienet ja keskisuuret valtat yhdessä kansalaisjärjestöjen kanssa ja EU:n jäsenvaltioiden johdolla muodostivat vahvan liittouman, joka pystyi peittoamaan ensimmäistä kertaa suurvallat neuvotteluissa uudesta kansainvälisestä instituutiosta.

Neuvottelut ICC:n toimivallasta kulminoituivat kesällä 1998, kun 160 valtiota kokoontui Roomaan päättämään sen perustamisesta. EU:n jäsenmaat ja liittolaiset ajoivat vahvaa, tehokasta ja itsenäistä ICC:ta, kun taas Clintonin hallinto pyrki viimeiseen äänestykseen asti varmistamaan Yhdysvalloille kontrollin ICC:sta kytkemällä sen YK:n turvaneuvoston, ja siten oman valtapiiriinsä, alaisuuteen. Clintonin hallinnolla oli näissä neuvotteluissa vähemmän pehmeää valtaa, sillä toisin kuin EU-maat se ei pystynyt muokkaamaan muiden valtioiden preferenssejä koskien ICC:n mandaattia. Lopulta 120 valtiota äänesti itsenäisen ICC:n perustamisen puolesta Yhdysvaltain äänekkäistä protesteista huolimatta. Yhdysvallat liittyi hieman kyseenalaiseen seuraan äänestäessään Irakin, Israelin, Jemenin, Kiinan, Kuuban ja Qatarin kanssa ICC:n perustamista vastaan.

Kärsittyään ennennäkemättömän diplomaattisen tappion Yhdysvallat aloitti George W. Bushin hallituksen johdolla kampanjan ICC:ta vastaan keväällä 2002, kun Rooman perussääntö tuli voimaan ja ICC heinäkuussa 2002 toimivaltaiseksi. Yhdysvallat kieltäytyi kaikesta yhteistyöstä ICC:n kanssa, sai YK:n turvaneuvoston takaamaan immunitetin amerikkalaisille rauhanturvaajille kahdeksi vuodeksi. Yhdysvallat yritti myös pakottaa kaikki valtiot

allekirjoittamaan kahdenvälisen immuniteettisopimuksen, joka antaisi koskemattomuuden sopimus-kumppanien kansalaisille ICC:n edessä, jos he syylistyisivät vakaviin rikoksiin toistensa alueilla. Kei-not näiden sopimusten aikaansaamiseksi eivät olleet kovin diplomaattisia, sillä USA käytti kovan vallan välineitä ja muun muassa leikkasi miljoonia dollareita sotilaallista ja kehitysyhteistyöapua kymmeniltä kehittyviltä mailta saadakseen ne allekirjoittamaan sopimuksen. Lopulta yli sata valtiota taipui uhkausten ja kiristuksen edessä ja allekirjoitti immuniteettisopimuksen, osa sen jälkeen kun ne olivat menettäneet jopa sata miljoonaa USA:n dollaria sotilaallista ja kehitysyhteistyöapua.

Euroopan unioni ja normatiivisen sidonnan käsite

Reaktiona Bushin hallituksen toimiin EU ja sen jäsenvaltiot aloittivat oman kampanjansa ICC:n tukemiseksi. Unioni tuomitsi Bushin hallituksen toimet, etenkin kahdenväliset immuniteettisopimukset, ja sen jäsenvaltiot sitoutuivat tekemään kaikkensa, jotta mahdollisimman moni valtio liittyisi ICC:n. Tätä tavoitetta toteutettiin (ja toteutetaan vieläkin) kahden- ja monenvälisissä neuvotteluissa ja sopimuksissa niin valtioiden kuin myös alueellisten järjestöjen kanssa sekä satojen diplomaattisten *démarche*:n avulla. Lisäksi EU tarjoaa taloudellista ja teknistä tukea Rooman perussäännön ratifiointi- ja täytäntöönpanoprosesseille kolmansissa maissa. EU on jatkanut tiivistä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen ja kansainvälisten järjestöjen kanssa tavoittaakseen Rooman perussäännön universaalien ratifiointien. Ratifiointikampanjan lisäksi EU onnistui enemmistön avulla torppaamaan Yhdysvaltain ICC:ta uhkaavat aloitteet YK:n yleiskokouksessa ja saamaan YK:n turvaneuvoston ohjaamaan Darfurin humanitaarisen kriisin ICC:n tutkittavaksi Bushin hallituksen vahvasta vastustuksesta huolimatta.

Väitän, että EU:n toiminnan menestyksellisyys selittyy parhaiten normatiivisen sidonnan käsitteen kautta. Normatiivinen sitominen tarjoaa heikomille toimijoille vaihtoehtoisen toimintatavan kovan vallankäytön sijasta, kun ne haluavat vastata suurvaltojen vastahakoisuuteen seurata yhteisiä sääntöjä tai normeja. Se perustuu ajatukselle siitä, että uusista instituutioista voi tulla sitovia *erga*

omnes (kaikille), jos valtioiden enemmistö sekä keskeiset kansainväliset instituutiot, etenkin YK, alkavat noudattamaan niiden sääntöjä ja normeja. Tätä kautta instituutioiden säännöillä on erittäin hyvät mahdollisuudet universalisoitua, minkä jälkeen ne rajoittavat myös unilateraalista politiikkaa harjoittavia toimijoita. Kansainvälisillä instituutioilla on luontaisia edellytyksiä oikeuttaa olemassaolonsa niiden rationaalisuuden, legitimitietin ja lainmukaisuuden kautta. Neuvotellut instituutiot ja sopimukset ovat rationaalinen valinta, sillä ne luovat sääntöjä ja menettelytapoja kansainväliselle vuorovai- kutukselle ja siten vähentävät epävarmuutta muiden toimijoiden tulevasta käytöksestä. Ne ovat legitimejä sopimusneuvottelujen ja sopimuksesta äänestämisen kautta, sillä toimijat mieltävät niillä olevan oikeus määrätä omaa alaansa, ja lainmukaisia, sillä ne perustuvat yksityiskohtaisiin ja kaikkia osanottajia sitoviin sääntöihin.

Yllä mainitut kolme ominaisuutta oikeuttavat instituutioiden olemassaolon, mutta ne eivät välttämättä suoraan vakuuta kaikkia valtioita tekemään sitoutumispäätöstä. Jotta valtioiden enemmistö saadaan vakuuttumaan uuden instituution välttämättömyydestä, tarvitaan normatiivista sidontaa harjoittava toimija, "sitoja". Koska sitojan tarkoituksena on vakuuttaa valtiot yhteisestä hyvästä, kovan vallan käyttö, kuten kiristys tai uhkailu, on tässä kontekstissa hedelmätöntä. Sen sijaan sitoja hyödyntää positiivisia kannustimia kuten taivuttele- lua ja houkuttimia. Nämä kannustimet tulivat hyvin esille tarkastellessani EU:n tukikampanjaa ICC:n hyväksi. EU yhdessä kansalaisjärjestöjen ja kansainvälisten järjestöjen (esim. YK ja ICC) yritti aktiivisesti Habermasin kommunikatiivisen menettelyn mallin mukaisesti taivutella kolmansia maita tukemaan vahvaa ICC:ta sopimusneuvotteluissa ja liittymään siihen niiden jälkeen. Toiseksi EU käytti asiakytköksiä ratifiointikampanjansa houkuttimina, sillä se on kampanjan alusta asti neuvotellut kaikkiin kolmansien maiden kanssa solmittaviin kahden- ja monenvälisiin yhteistyösopimuksiin sitoumuksen siitä, että sopimuksen osapuolet liittyvät ICC:n. Nämä sopimukset ovat merkittäviä, sillä kyseisen sitoumuksen lisäksi ne luovat perustan sopimuksen osapuolien poliittiselle, taloudelliselle ja kehitysyhteistyölle.

Pehmeän vallan tulos

Bushin hallitus ei kovasta vallankäytöstä huolimatta pystynyt estämään ICC:n vakiintumista pysyväksi instituutioksi. Sen sijaan tutkimustulokseni osoittivat, että EU vaikutti suorasti ja epäsuorasti kymmeneen valtioiden päätökseen liittyä ICC:n, ja huhtikuussa 2015 ICC:lla on jo 123 jäsenvaltiota. ICC:n tapaus osoittaa, että EU onnistui normatiivisen sitomisen kautta muokkaamaan lukuisten valtioiden preferenssejä ICC:ta kohtaan. Näin ollen voi todeta, että vetovoiman lisäksi pehmeän vallan käytössä on hyötyä positiivisten kannustimien käytöstä, joiden avulla toimijat pystyvät kasvatamaan pehmeää valtaansa. EU nähdään nykyisin useammin kansainvälisen rikosoikeuden johtotähtenä Yhdysvaltojen sijasta, vaikka jälkimmäisen vaikutus sen muotoutumiseen on historiallisesti katsottuna huomattavasti merkittävämpi. Lisäksi on huomioimisen arvoista, että Yhdysvaltain pehmeä valta kyseisellä saralla alkoi heiketä huomattavasti ennen terrorismin vastaisen sodan alkamista, vaikka tämä käänne useimmiten yhdistetään Yhdysvaltain pehmeän vallan rapistumiseen.

Yhdysvaltain vastustuksesta huolimatta ja toisaalta myös sen vuoksi ICC on yksi suurimmista saavutuksista kansainvälisen oikeuden saralla YK:n perustamisen jälkeen. Se on pysyvä ja itsenäinen instituutio, jolla on juridinen valta tuomita kansanmurhasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan tai sotarikoksista vastuussa olevia henkilöitä, mukaan lukien valtiopäämiehet. Tällä hetkellä ICC tutkii rikoksia kahdeksassa maassa, jotka kaikki sijaitsevat Afrikassa. Sitä on usein kutsuttu valkoisen miehen oikeudeksi, jonka kautta eurooppalaiset tuomitsevat afrikkalaisia. Pitää kuitenkin ottaa huomioon, että Rooman perussäännön on ratifioinut kaikkien EU-jäsenmaiden lisäksi muun muassa kaikki Etelä-Amerikan valtiot sekä 33 Afrikan valtiota. Jos valkoisen miehen vaikutuspiiriksi lasketaan suurpiirteisesti Eurooppa, USA, Kanada, Australia ja Uusi-Seelanti, muodostavat nämä valtiot noin 36 prosenttia ICC:n jäsenvaltioista; 28 prosenttia jäsenvaltioista on afrikkalaisia ja 22 prosenttia Latinalaisesta Amerikasta. Tästä vinkkelistä katsottuna EU:n pehmeä valta toimii globaalilla tasolla.

Yhdysvallat ja Saksan koalition pienet maat: Suomen, Romanian ja Unkarin sodanjälkeinen asema Yhdysvaltain ulkoministeriön suunnittelupöydällä vuosina 1942–1945

Lectio praecursoria
Helsingin yliopisto, 30.10.2014

Ohto Rintala

Vuonna 2014 on puhuttu ajankohtaisen Ukrainan kriisin yhteydessä perinteisen geopolitiittisen ajattelun paluusta Eurooppaan. Etu- ja vaikutuspiirien kaltaiset eri valtioryhmiä vastakkain asettavat käsitteet ovat olleet toistuvasti esillä uutis- ja ajankohtaisohjelmissä. Toisaalta ajankohtaiseen kriisiin on liitetty myös Ukrainan sisäisen oikeusvaltio- ja demokratiakehityksen ongelmat viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Myös kysymys eri etnisten ryhmien asemasta on noussut pinnalle sekä aidon paikallisen huolen seurauksena että nationalistisen ulkopoliittikan nimeen vannovien Ukrainan naapurimaiden toimesta. Itä-Ukrainan venäjänkielisen väestön ohella myös EU-jäsenmaa Unkari on esittänyt näkemyksiään Länsi-Ukrainan unkarilaisvähemmistön asemaan liittyen.

Näissä ajankohtaisissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa keskustelunaiheissa on nähtävissä varsin paljon yleisen tason yhtäläisyyksiä niiden teemojen kanssa, joita Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa toisen maailmansodan aikana luonnostelleet usein yliopistotaustaiset tutkijat, virkamiehet, ammattidiplomaatit ja hallinnon ulkopuoliset toimijat pohtivat. Tällöin suunnittelutyön keskiössä oli tosin Yhdysvaltain sodanaikaisen liittolaisen Neuvostoliiton hahmottuva etupiiri sen läntisillä raja-alueilla. Valtioiden sisäisten olojen kehittymistä tarkasteltiin etenkin toista maailmansotaa edeltäneen 1930-luvun kehityksen valossa.

Tänä päivänä Yhdysvaltain asema keskeisenä globaalina suurvaltana on kiistämätön. Tältä kan-

nalta väitöskirjatutkimukseni ajoittuu historiallisesti merkittävään käännekohtaan Yhdysvaltain roolissa globaalina toimijana. Yhdysvaltain nousu globaaliksi suurvallaksi toisen maailmansodan myötä vaikutti keskeisesti myös varsinaisen tutkimuskohteeseeni eli ulkoministeriön vuosina 1942–1945 tapahtuneeseen sodanjälkeisen suunnittelun käynnistymiseen. Vaikka maailmansotien välisen ajan ns. isolatoinismi ei sinällään merkinnyt Yhdysvaltain täydellistä ulkopoliittista eristäytymistä muusta maailmasta, niin 1930-luvun lamavuodet ja Hitlerin Saksan nousu olivat paljastaneet Yhdysvaltain johdolle maan riippuvuuden ympäröivästä maailmasta.

Käsitys maapallon eri kolkkien välisestä poliittisesta ja taloudellisesta keskinäisriippuvuudesta olikin keskeinen lähtökohta Yhdysvaltain sodanjälkeisen ulkopoliittikan suunnittelussa. Yhdysvaltain tulisi myös osallistua aktiivisesti vakaan sodanjälkeisen maailmanjärjestelmän luomiseen sekä sen mahdollistamien globaalien tavoitteidensa edistämiseen. Tutkimuksessani Yhdysvaltain ulkoministeriön Suomea, Romaniaa ja Unkaria koskevat sodanjälkeiset suunnitelmat asetetaan osaksi tätä laajempaa kuvaa Yhdysvaltain noususta globaaliksi suurvallaksi.

Yhdysvaltain ulkoministeriön sodanjälkeistä suunnittelua tarkastellaan myös keskeisesti osana suunnittelutyön hallinnollista prosessia. Tutkimuksen rakenne perustuukin keskeisesti tämän suunnittelutyön eri vaiheisiin. Voimakkaan sisäisen muu-

tosprosessin keskellä olleen ulkoministeriön asema Rooseveltin sotavuosien hallinnossa ei ollut helppo, mutta tulevaa sodanjälkeistä aikaa koskettanut ulkopoliittinen suunnittelu oli kuitenkin keskeisesti juuri ulkoministeriön vastuulla.

Ulkoministeriön laaja-alaisen sodanjälkeisen suunnittelun voidaan katsoa alkaneen Sodanjälkeisen ulkopoliittikan neuvoa-antavan komitean (*Advisory Committee on Postwar Foreign Policy*) käynnistäessä toimintaansa alkuvuodesta 1942. Ulkoministeriön sodanjälkeisessä suunnittelussa käytiin vuosina 1942–1945 läpi useita hallinnollisia muutoksia. Suunnittelutyössä edettiin kuitenkin kohti entistä valmiimpia ja jäsentyneempiä suunnitelmia. Tutkimuksen aikarajauksen lopussa Yhdysvaltain tulevat ulkopoliittiset suuntaviivat Suomessa, Romaniassa ja Unkarissa olikin saatu valmiiksi, ja kohdemaiden osalta oli siirrytty myös jo käytännössä suunnitelmissa määriteltyyn ”sodanjälkeiseen aikaan” Saksan koalition hajoamisen myötä.

Kuten pääotsikosta on luettavissa, tutkimusasetelma pohjautuu keskeisesti Saksan koalition käsitteeseen, jonka mukaisesti Saksan ja Neuvostoliiton toisen maailmansodan käynnistymisen jälkeen jakaman Euroopan raja-alueella sijainneet Suomi, Romania ja Unkari osallistuivat kesän 1941 operaatio Barbarossan käynnistymisestä lähtien Saksan itärintamalla sotatoimiin Neuvostoliittoa vastaan.

Tutkimuksessani käytetty Saksan koalition käsite perustuu suomalaisen jatkosodan tutkimuksen uranuurtajan Mauno Jokipiin esittämiin määrittelyihin Euroopan eri maiden suhteista Hitlerin Saksaan. Suomalaisessa historiakeskustelussa tämänkaltaiset toisen maailmansodan laajemmassa eurooppalaisessa kuvassa havaittavat ulkoiset yhtäläisyydet Suomen, Romanian ja Unkarin kansainvälisessä asemassa ovat tyypillisesti jääneet kansallisemmin painottuneiden teemojen varjoon. Kuitenkin myös Romania ja Unkari yrittivät toteuttaa parhaansa mukaan omia kansallisia intressejään Hitlerin Saksan hallitsemassa Euroopassa. Tutkimuksen kolme kohdemaata samaan kansainväliseen viiter ryhmään yhdistävä Saksan koalition käsite soveltuikin näin ollen Yhdysvaltain ulkoministeriön sodanjälkeisen suunnittelun näkökulmasta vertailevan tutkimusasetelmani määrittelyyn.

Vaikka tutkimus edustaakin lähtökohtaisesti empiiristä lähdeaineiston kattavaan analyysiin perustuvaa historian tutkimusta, niin sen vertailevassa asetelmassa Yhdysvaltain ulkoministeriön sodanjälkeisen suunnittelun tuottamaa asiakirjaineistoa analysoidaan ja vertaillaan tarkasti määritellyillä asia-alueilla. Ulkoministeriön suunnitelmia tarkastellaan mm. suhteessa aluekysymyksiin (erityisesti kohdemaiden rajakysymykset Neuvostoliiton kanssa), alueelliseen yhteistyöhön (Itä- ja Pohjois-Eurooppa), kohdemaiden sisäisiin oloihin ja tuleviin keskinäisiin suhdejärjestelyihin Neuvostoliiton kanssa.

Aiemmassa tutkimuksessa Suomen on katsottu usein nauttineen Yhdysvalloissa toisen maailmansodan vuosina eräänlaisesta erityisasemasta. Yhdysvallathan ei Romaniasta ja Unkarista poiketen julistanut Suomelle sotaa koko toisen maailmansodan aikana, ja maiden diplomaattisuhteetkin kestivät aina kesään 1944 asti. Yksittäisistä tapahtumista näiden amerikkalaisten Suomea kohtaan tunteiden sympatioiden tueksi on usein nostettu talvisodan kuva pienen Suomen kamppailusta totalitaristista Stalinin Neuvostoliittoa vastaan sekä Suomen 1930-luvun lamavuosien maine maana, joka maksoi Yhdysvalloille velkansa. Tutkimukseni kysymystä Suomen mahdollisesta erityisasemasta ja sen perusteista lähestytään kuitenkin siis vertailevasta näkökulmasta ulkoministeriön sodanjälkeisen suunnittelun kannalta.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat vihollis- ja historiakuvat. Viholliskuvilla viitataan Yhdysvaltain sodanjälkeisen ulkopoliittikan suunnittelijoiden suhtautumiseen tutkimuksen kohdemaihin vihollismaina. Suomen, Romanian ja Unkarin tapauksessa nämä viholliskuvat liittyivät ensisijaisesti maiden osallistumiseen sotatoimiin Saksan rinnalla Yhdysvaltain sodanaikaista liittolaista Neuvostoliittoa vastaan. Historiakuvien käsite on puolestaan sisällöllisesti viholliskuvia laaja-alaisempi, ja myös historiakuvien aikarajaus on selvästi sotavuosiin rajautuvia viholliskuvia pitempi. Historiakuvat liittyivät ennen kaikkea näkemyksiin tutkimuksen kohdemaiden poliittisesta, taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä maailmansotien välisenä aikana. Historiakuvilla oli myös vahva yhteys, sodanjälkeisen ulkopoliittikan suunnittelijoiden mahdollisesti jopa stereotyyppisiin käsityksiin

eräänlaisista maakohtaisista kehitystasoista ja niihin liittyvistä Yhdysvaltain ulkopoliittikan yleisten liberaalien ideaalien pohjalta kohdemaissa suositeltuihin sodanjälkeisiin poliittisiin ja yhteiskunnallisiin reformeihin.

Tutkimuksessa osoitetaan maa- ja aluetason yhteys Yhdysvaltain sodanjälkeisen ulkopoliittikan suunnittelijoiden tavoitteeseen vakaasta ja ennakoitavasta maailmanjärjestelmästä. Tutkimuksen kohdemaiden välitön poliittinen tai taloudellinen merkitys ei ollut Yhdysvalloille huomattava, mutta vakaan alueellisen kehityksen edellytysten vahvistaminen yhdisti kuitenkin kohdemaat osaksi Yhdysvaltain laajempia sodanjälkeisiä globaaleja intressejä. Yleisellä tasolla ulkoministeriön sodanjälkeisessä suunnittelussa ilmaistiinkin vahva tuki Suomen, Romanian ja Unkarin itsenäisyyden säilymiselle ja osallistumiselle tulevaan maailmanjärjestykseen. Lisäksi kohdemaiden suunniteltiin olevan myös osa sodanjälkeisen markkinalähtöisen maailmantalouden mekanismeja.

Rooseveltin hallinnon skenaarioissa Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton suurvaltayhteistyön jatkaminen oli toki keskeinen lähtökohta. Vaikka Neuvostoliiton ulkopoliittisen vaikutusvallan kasvua kohdemaiden asioihin pidettiin sodanjälkeisissä oloissa väistämättömänä, niin vertailtaessa Yhdysvaltain ulkoministeriön suunnitelmia asia-alueittain voidaan havaita, että tälle vaikutukselle haluttiin asettaa myös rajat. Ensinnäkin tämän Neuvostoliiton vaikutuksen tulisi tapahtua ns. avoimien vaikutuspiirien puitteissa, jossa Neuvostoliiton turvallisuusintressien hyväksi tehtävien ulkopoliittisten myönnytyksen rinnalla Neuvostoliiton läntiset rajanaapurit, ns. välivyöhykkeen maat, säilyttäisivät sisä- ja talouspoliittisen toimintavapauden sekä edellytykset normaaliin kanssakäymiseen muiden valtioiden kanssa. Myös tutkimuksessa tarkastelluissa aluekysymyksissä Neuvostoliiton länsirajalla (tarkoitetaan Neuvostoliiton haltuun sodan jälkeen päätyneitä alueita) kompromissimahdollisuutta ei haluttu sulkea pois, sillä Saksan kukistumisen katsottiin vievän pohjaa Neuvostoliiton strategisilta aluevaatimuksilta. Esimerkiksi keväällä 1944 toimineen Suomen maakomitean muistiossa pidettiin mahdollisena Yhdysvaltain sodanjälkeistä aktivoitumista, olosuhteiden niin sallissa, historiallisesti ja etnisesti perusteltujen Tarton rauhan rajojen puolesta.

Tutkimuksessa osoitetaan myös, että huolimatta ulkoministeriön sodanjälkeisen suunnittelun pyrkimyksistä määritellä yleiskriteereitä aluekysymysten ratkaisuun niiden soveltaminen yksittäisissä aluekysymyksissä ei kuitenkaan ollut kovin johdonmukaista. Esimerkiksi keskeisenä yleisenä kriteerinä pidetyn ihmisten vapaasti ilmaisen tahdon selvittämiseen ei sisällynyt syvälle konkreettiaan ulottuneita toimintamalleja missään tarkastelluista aluekysymyksistä. Myös ulkoministeriön sodanjälkeisen suunnittelun ohjenuorana sekä idealistisista että käytännön syistä toimineeseen aluekysymysten lykkäämisen periaatteeseen, jolla tarkoitettiin aluekysymysten lopullista ratkaisua vasta sodan jälkeen, kohdistui kritiikkiä käytännön suunnittelutyössä.

Arvioitaessa Suomen mahdollista erityisasemaa viholliskuvien sijaan korostui historiakuvien merkitys. Vaikka Suomi miellettiin tutkimuksen kolmesta kohdemaasta selvästi vähiten Saksan välittömän vaikutuspiirin maaksi, niin viholliskuvia ei voida pitää erityisen vahvoina Romanian ja Unkarinkaan tapauksessa. Esimerkiksi tultaessa kesään 1944 ns. ehdottoman antautumisen periaate oli menettänyt Saksan koalition hajottamisen ensisijaisuuden vuoksi alkuperäisen merkityksensä Saksan pienissä liittolaismaissa.

Suomea erottivatkin Romaniasta ja Unkarista ensisijaisesti poliittisen demokratiakehityksen vahvistaminen etenkin 1930-luvun jälkipuoliskolla sekä Suomen alueellinen viiteriö Pohjoismaana. Sisäiset poliittiset ja yhteiskunnalliset olot vastasivatkin Suomessa Yhdysvaltain intressejä. Sitä vastoin autoritaaristen hallintojen Romaniassa ja Unkarissa suunniteltiin liittyä vahvasti vakaan alueellisen kehityksen vahvistamiseksi tehtäviä reformiehdotuksia. Romaniassa tämä olisi tarkoittanut etenkin poliittisen järjestelmän edustuksellisuuden vahvistamista. Unkarissa pantaisiin puolestaan vaalireformin ohella täytäntöön mittasuhteitaan huomattava maareformi, joka lujittaisi itsenäisten pienviljelijöiden asemaa.

Vielä maailmansotien välisenä aikana Yhdysvaltain paikalliset diplomaattiedustajat Romaniassa ja Unkarissa olivat olleet pikemmin valmiita näkemään yhtäläisyyksiä vakaiden poliittisten ja yhteiskunnallisten olojen ja autoritaaristen hallintojen välillä. Tämänkaltainen suhtautuminen ei toki

ollut Yhdysvalloille vieras toista maailmansotaa seuranneen kylmän sodan ajanakaan. Vakaaseen alueelliseen kehitykseen yhdistetyistä Pohjoismaista poiketen myös Itä-Euroopan alueelliset unionisuunnitelmat nähtiin yhteydessä eräänlaiseen sodanjälkeiseen alueelliseen kriisinhallintaan, jossa alueellisen yhteistyön kautta vahvistettiin Itä-Euroopan poliittista vakautta ja luotaisiin samalla edellytyksiä taloudellisen yhteistyön tiivistämiselle.

On myös huomattava, että kansainvälisen järjestelmän yleisen vakauden vahvistamisen ohella näiden reformisuunnitelmien ytimessä oli myös länsimainen yhteiskuntajärjestelmän piirteiden vahvistaminen ja siten Neuvostoliiton edustaman kommunistisen yhteiskuntajärjestelmän leviämisen ehkäiseminen. Kahden sodanjälkeisen supervallan perustavanlaatuiset eroavaisuudet olivat näin ollen selvästi nähtävissä sotavuosien suunnittelutyössä. Kylmän sodan blokkijaon myötä sodanjälkeisen ulkopoliittikan suunnittelijoiden tavoittelema keskeisesti Yhdysvaltain liberaaleihin ideaaleihin perustunut monenkeskinen sodanjälkeinen maailmanjärjestelmä jäikin vajaaksi.

Toteutuneen sodanjälkeisen kehityksen perspektiivistä tutkimuksen kohdemaista lähimmäksi avoimien vaikutuspiirien ideaalia päästiinkin lopulta J. K. Paasikiven Suomessa. Samoihin aikoihin Neu-

vostoliiton miehittämissä Romaniassa ja Unkarissa siirryttiin kansandemokratiakehityksen tielle.

Voidaanko Yhdysvaltain ulkoministeriössä vuosi-
na 1942–1945 toteutetusta sodanjälkeistä aikaa koskeneesta suunnittelutyöstä esittää sitten jotain yleisiä huomioita nykypäivänkin kriisien ehkäisemiseen liittyvän suunnittelun kannalta? Ensinnäkin tilanne paikan päällä kaukana Washingtonista määräiti ratkaisevasti suunnitelmien toteutumisen käytännön edellytyksiä. Yhdysvaltain todellinen vaikutusvalta kohdemaissa olikin sodan jälkeen rajallinen.

Toisaalta keskeisenä haasteena etenkin lyhyen tähtäimen suunnitelmien soveltamisessa käytäntöön olivat vaikeudet liittoutuneiden yhtenäisen politiikan edellytysten vahvistamisessa Saksan koalition pienten maiden rauhanehto-
jen valmistelussa. Tehtävää varten Moskovan konferenssissa syksyllä 1943 perustettu liittoutuneiden Euroopan neuvonantava komissio ei lunastanutkaan siihen asetettuja odotuksia, ja kaikkien kolmen kohdemaan irtautumisessa Saksan koalitiosta edettiin käytännössä Neuvostoliiton ehdoin.

Ohto Rintalan väitöskirja on luettavissa kokonaisuudessaan Helsingin yliopiston E-thesis palvelussa:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/136171>

Kirjoittajat

Salla Garský
VTT, tutkijatohtori
Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto

Petri Hakkarainen
D.Phil., vs. suunnittelu- ja tutkimuspäällikkö
Ulkoasiainministeriö

Leena Kotilainen
Tohtorikoulutettava
Valtio-oppi
Turun yliopisto

Leena Malkki
VTT, yliopistonlehtori
Eurooppa-tutkimuksen verkosto
Helsingin yliopisto

Ohto Rintala
VTT
Helsingin yliopisto

Olli Seuri
Toimittaja
YLE Ykkösaamu

Hanna Smith
VTT, tutkija
Aleksanteri-instituutti
Helsingin yliopisto